

door rekwest vrij te mogen blijven van het offeren aan de afgeden. Deze lieden werden van de andere Christenen genaamd, Libellatici, als of men zeide boekjes volk of briefjes volk, omdat zij een vrijbrief bekwamen. Zulke slaafsch Christenen waren ook de Donatisten die nogtans voorgaven dat ze de volmaakste waren; zij scholten toen zij gehannen waren, maar grepen wederom moed, toen Julianus was Keizer geworden. Zij leverden aan hem een rekwest over, verzoekende hersteld te mogen worden, in dit rekwest hatterden zij dien goddaboozen afvalligen Keizer als een regtvareidige die de goede zaak handhaafde. Dus bekwamen zij Apostil naar wensch, te meer dewijl Julianus daardoor verhoopte de Christenen in twist tegen elkander te helpen, gelijk ook gebeurde.

Doch de rekwesten der ware Christenen zyn eerlijker geweest, alhoewel zelden met goed succes (of gevolg). In Frankrijk onder groote vervolging zijnde, verzochten ze door rekwest dat ze betingden met veel tranen ontworpen te zijn, dat ze mochten in vrede leven, of zoo niet, zonder goederen mede te nemen, arm in veiligheid uit het rijk vertrekken, doch zij hadden zoo veel vijanden, dat dit het apostil was: het rekwest met tranen overgeleverd, wordt met bloed wederom gegeven. Dus werden die onnozele lieder afgeslagen en met den dood gedreigd; doch de Heere droegzorge voor de zijnen en srafte exemplairlijk hunne vijanden. Dus verre dezelve. In hoeverre dit van toepassing is, geven wij aan het oordeel van een waarheid liefhebber lezer over.

Dan laat ons tot de zaak wederkeeren. Dat uwe rekwesten goed waren, zeiden wij kon naar uw oordeel zoo zijn. Maar men heeft hierbij wel in aanmerking te nemen dat wij niet naar onze verzoekschriften, maar ten allen tijde naar de Grondwet behandeld worden. Daarenboven heft gijlieden reeds in uwe rekwesten om vrijheid het wetting bestaan van Christus Kerk en Gemeente daadzakelijk miskend, hetwelk alieder aandacht hierbij de ontwikkeling klaar zal blijken.

Het is een vereischte in de zoogenamde vrijheids besluiten dat de verzoekschriften of rekwesten op grond van Art. 161 der Grondwet (reeds aangehaald en op de noot geplaatst) ingetigt moeten worden. Nu uit den inhoud van dit artikel geliefden, blijkt dat immers zoo klaar als het licht op den middag, dat gijlieden u verklaren moet en ook werkelijk door die *persoonlijke* handteekening die hier vereischt wordt verklaart, eene onwetig bestaande gezindheid te zijn, gevolglijk eene sekte. Wel wat schrikkelijke in zich zelve onverantwoordelijke handelingen zijn dit, en waarop te regt een Petrus gestalte betamelijk was, Matth. 27 v. 75. Dan dit nog niet alleen geliefden, maar daarenboven werden ook

nog de afgeschendene Predikanten (in deze besluiten) als Ex. dat is gewezen predikanten verklaard, die door de wetlige kerkelijke magten zijn ontzet en zich eene hoedanigheid toeschrijven welke zij op dit oogblik niet bezitten.

Ware het niet betamelijk geweest geliefden (zoo velen in waarheid gronden voor hunne roeping hadden) daartegen te protesteren. Men moge zeggen of ons tegenwerpen dat zulks eene eigene regtraadiging zoude zijn, maar vrienden, als hoogmoedigen drijfveer was, mogt niet alleen, maar moest zulks plaats vinden om eene vrije conscientie te houden voor den Heere. De Apostel Paulus durfde dit vrijmoedig betuigen voor het Joodsche volk, Hand. 22.

Het is hier de zaak niet geliefden, om van de vijanden erkend te mogen worden, maar veel minder is het zaak onze roeping (zoo vele die in waarheid is) door stilzwijgen, ja zelfs door handteekening te miskennen.

Maar vrienden, het is de gewone weg, Gods Woord leert zulks en de ondervrinding bevestigd zulks, dat het gewoonlijk van het eene kwaad in het andere gaat, en dat men gevolglijk om der zonden wil regtvareidig geslagen wordt. De Heere geliefden, doet wel groote beloften aan zijn volk indien zij in Zijne wegen wandelen, maar in tegendeel ook zware bedreigingen indien zij Zijne wegen verlaten, klaar te zien in de verbondsvernieuwing van den Heere met Salomo volgens 2 Chronijken 7, zeer nadrukkelijk en overduidelijk waardig te lezen, en de verlatingen van den Heere klaar bevestigd, zoo als het te dezen dage is, volgens vers 21 -- 22. "En dit huis dat verheven zal geweest zijn, daarover zal zich een ieder die voorbij gaat ontzetten, dat hij zal zeggen, waarom heeft de Heere dezen lande, ende dezen huize alsoo gedaan? Endemen zal zeggen, omdat zij den Heere hunnen God verlaten hebben, die hen uit Egypteland uitgevoerd hadde, ende hebben zich aan andere goden gehouden, en zich voor dezelve nedergebogen, ende die gehiedend: daarom heeft Hij al dat kwaad over hen gebracht."

Nu vrienden (dat wij dit tusschen beide eens aanmerken), zulk een verbond heeft ook dat in waarheid van den Heere uitgeluide volk, uit dat zoogenamde Hervormde Kerkenootschap met den Heere gemaakt, om naar het voorbeeld onzer Godzalige vaderen door geschonkene telkens te schenkenne genade in des Heeren wegen te wandelen, Hem en ook Hem alleen als Koning te erkennen van en over Zijne duurgelochte Kerk, volgens Psalm 2 vs 6, met verwerping van alle vleeschelijken rang, in de Kerk als een geestelijk rijk zijnde niet te huis behoovende, dan bij het openbaar worden en uitkomen der gemeenten voor en met deze belijdenis, ontbrak het aan geene Hamans die Indje riepen, volgens

Escher 3 vs. 8—9: Daar is een volk verstrooid ende verdeeld onder de volkeren in alle de landenschappen uws koninkrijks, ende hunne wetten zijn verscheiden, (nu dat was ook zoo en is nog zoo), van alle volkeren [wetten] ook doen zij des Konings wetten niet, daarom is het den Koning niet oorbaarlijk hen te laten blijven. Indien het den Koning goeddunkt laat er geschreven worden, dat men ze verdoe; enz. ten gevolge dan daarvan vonden de afgescheidenen (omdat zulks wezenlijk werkstellig gemaakt werd) zich gedrongen zich schriftelijk te wenden tot Zijne Majesteit met beroeping op en verzoek van hun burgerwet, ten gevolge waarvan de Koning hunne formulieren (ter onderzoeking en beoordeeling) opeischte, die alstoen door de Afgescheidenen of de door hun daartoe afgevaardigden aan Zijne Majesteit den Koning zijn opgezonden, en wel de *Nederlandsche Geloofsbelijdenis* vervat in 37 Artikelen, de *Heidelbergsche Catechismus* en de *Leerruggels* vastgesteld op de Synode van Dordrecht 1618 en 1619, toen onderling met eede bezworen, en waartop ook als in alles volkomen op Gods Woord gegrond, de grond onzer scheiding rust, of anders uitgedrukt, waaraan wij ons toen verbonden hebben.

En uwe aandacht zal (de zaak niet wetende) welligt begeerig zijn wat daarvan de gevolgen waren van de zijde des Konings ten opzichte der Afgescheidenen. De opmerkzame lezer zal zulks al onder het lezen der besluiten bespeurd hebben. De gevolgen dan geliefden, waren deze: de Koning eischte nieuwe kerkelijke reglementen en organisatiën, de opgezondene waren niet voldoende, ten minste Zijne Majesteit weigerde daarop vrijheid te geven. Nu dit was ook geen wonder, dewijl deze opgezondene stukken degeelijk in strijd waren met de Grondwet. Als een staalje daarvan is dienende dat volgens onze Dordsche Leerruggels Kerk en scholen in het naauwste verband staan en niet mogen gescheiden worden, ten bewijze daarvan zie men Art. 19 en 21 onzer Dordsche Kerkordening. (1) Nu sedert den jare 1795 is de Kerk van den Staat gescheiden, en het onderwijs is volgens Hoofdstuk 13 der Grondwet, Art. 224 (2) uitsluitend aan den Staat. Nu vrienden, die nu tegen de

(1) Art. 19. De Gemeenten zullen arbeiden dat er studenten in de theologie zijn, die ex bonis publicis onderhouden worden.

Art. 21. De Kerkeraden zullen alomme toezien dat er goede schoolmeesters zijn, die niet alleen de kinderen leeren lezen, schrijven, spreken en vrije konsten, maar ook dezelve in der godzaligheid ende in den Catechismus onderwijzen.

(2) Art. 224. Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voorwerp van de zorg der regering. De Koning doet van den staat der hooge, middelbare en lage scholen, jaarlijks aan de Staten-Generaal een uitvoerig verslag geven.

Gereformeerde belijdenis aan de Grondwet als regel van geloof en wandel vasthoudt, kan op dusdanige reglementen geen vrijheid geven.

Wij mogen in vereeniging met de Heer G. GROEN VAN PAINESEN welk te regt aanmerken dat zal het ooit een land of volk welgaan dat dan de landswetten op Gods Woord moeten gegrond, ja uit des Heeren wet behooren getrokken te worden. Ten voorbeelde daarvan zie men Gods weg met land en kerk onder het Oude Testament in ons bovenstaande (op Gods Woord gegrond) stelsel bevestigd. En dat niet alleen, geliefden, onder het Oude Testament, maar door alle tijden. Men onderzoekte zelfs naar de historien op wat wijze en langs welken weg ons land, het land onzer inwoning opgekomen is; maar men zie ook te gelijk hoe het in den tegenwoordigen stand van zaken in een Heiden-dom verkeerd is (ja erger dan een Heidendom) en naar den volkomen ondergang ligt, en juist omdat de wetten des lands met Gods Woord in strijd staan; ten bewijze daarvan leze men Art. 190 (1) der Grondwet in verband tot Art. 36 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis (2). Mocht het den Heere behagen den Koning nog eens bij deze zaken te bepalen, dat zoude onze hartelijke begeerte zijn.

Maar dat wij tot de zaak wederkeeren. De Koning eischte nieuwe reglementen en de Afgescheidenen hadden de opgezondene beëdigd, onder verbandens zich sijnpelijk aan dat opgezondene te houden. De nu (zoo wij vertrouwen) zalige Dominé Hk. de Cock heeft in den jare 1836 daarop vrijmoedig aan Zijne Majesteit geschreven (te gelijk in betrekking tot het zoogenamde vrijheids-besluit, een werkje waardig te lezen) het navolgende: Ook kunnen wij, Sire! (zegt hij) verder geen vrijheid vragen of althans niet verkrijgen, al ware het dat wij onzen naam en alzo den naam en de zaak des Heeren verloochenden, daar behalve de struikelblokken die ons hier in den weg gelegd worden, en die ons stellen beneden alle sekten en dwaalgeesten in ons Vaderland, Uwe Majesteit van ons eischt ontwerpen van reglementen en kerkelijke organisatiën, die Uwe Majesteit, daar wij die gegeven hebben, niet wil aannemen, en die wij niet weten hoe anders te kunnen of te zullen geven, daar de Heere onze God ons verbiedt, wet op wet

(1) Art. 190. De volkommene vrijheid van Godsdiensstige begrippen, wordt aan elk gewaandborgd.

(2) Art. 36. Wij gelooven enz. Ende hun Ampt is niet alleen acht te nemen en te waken over de Politien, maar ook de hand te houden aan de heilige kerke-dienst, om te weeren en nilt te roeijen alle afgodentij en valsche godsdiensst, om het rijk des Antichrist te gronde te werpen en het koninkrijk Jezus Christus te vorderen, het woord des Evangelies overal te doen prediken, opdat God van een iegelijk geberd worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt enz.

en regel op regel te maken. Tot dus verre denzelven. Ziet hier eens, vrienden, wat eene ronde belijdenis. Maar gij zult wolligt vragen: wat zijn van dit een en ander de gevolgen geweest? Blevén de Predikanten getrouw aan eed en belofte? Neen, geliefden, men ontwierp tot smart en ergeris der opregten (ten minste velen derzelven, anderen zijn mede verwoerd geworden), een nieuw Utrechtsch reglement, waarin men de scholen verzaakte niet alleen (1), maar dat ook in den grond Remonstrantsch is (2). Met een woord gezegd: men ging aan het modereren.

(1) In deze kerkopening van 1837 worden de scholen betekelijk verlooched, ten bewijze daarvan beoordeele men de navolgende Artikelen uit de Dordsche en Utrechtsche Kerkorde tegen elkander. *Dordsche Art. 21.* De kerkeraden zullen atomme toezien dat er goede Schoolmeesters zijn, die niet alleen de kinderen leeren lezen, schrijven, spreken, en vrije konsten, maar ook dezelve in der Godzaligheid en in den Catechismus onderwijzen. *Utrechtsche Art. 56.* De kerkeraden zullen atom toezien, dat de kinderen onderwezen worden, niet alleen in het lezen, schrijven, rekenen en psalmzingen, maar ook in de leer der waagheid die naar de Godzaligheid is, volgens den leidraad van den Heidelbergschen Catechismus.

De opmerkame lezer zal hier ontdekken dat de verzorging van Schoolmeesters door de Kerk hier verzaakt wordt, en omde Gemeenten te blinddoeken, op de zorg voor het onderwijs der kinderen gedrukt wordt.

Dordsche Art. 54. Ingeelijks zullen ook de Schoolmeesters gehouden zijn de Artikelen als boven, of in de plaats van dien den Christelijken Catechismus te onderteekenen.

Utrechtsche Art. 65. Ingeelijks zullen alle onderwijzers gehouden zijn, om de Formulierén van Eenigheid der Christelijke Gereformeerde Kerk te onderteekenen.

Men zoude waanjik zeggen wat onderscheid is er in deze beide Artikelen? Ja geliefden, een kleine vond, het is maar voor het woordje Schoolmeester, Onderwijzer, Schoolmeester, geliefden, kan niet bestaan om Artikel 224 der Grondwet 10-Hoofdstuk van het onderwijs, enz. in de noot geplaatst, zie pagina 20. Maar het woord Onderwijzer kon bestaan onder een beakteten term als naamlijk in de Godsdienst, omdat het Godsdienstig onderwijs vrij is.

Wat belangt de Utrechtsche Kerkorde van December 1838, die aan zijne Majesteit opgezonden is, daarin wordt van geen Onderwijzers of onderwijs gemeld. Dat wij deze noot geplaatst hebben is tot klaarder bevestiging van ons gestelde, hoewel de verhooning al daadzakelijk ligt in de belofte van onderwerping aan de wetten van den Staat.

(2) Tot bevestiging daarvan leze men dit onderstaande Artikel 5 der Utrechtsche kerkopening van 1837, Art. 5. Zoo lang iemand niet van de Gemeente Cnistris is afgesneden, heeft hij ook regt de teekenen en zegelen des Gemede verbonds voor zich en zijn zaad te ontvangen; tenzij dan, dat hij door den raad der kerke voor een tijd lang onder censuur is gesteld. Met dien verstande echter dat de censuur wel op den persoon, maar niet op zijn zaad betrekking heeft. Geliefden, hier wordt aan de lidmaten der Gereformeerde Kerk in het generaal

Van daar vindt men ook nog (ja dat zelfs al een paar vroeger plaats gevonden heeft) in eene voorrede voor de Handelingen van eene Algemeene Vergadering te *Amssterdam* gehouden op den 2den Maart en volgende dagen 1836, deze hartgrievende woorden voor den waren Christen: Wij worden ook voor hen (namelijk de Roomsgezinden) vrijheid van conscientie en Godsdienst in één lant, waar de Grondwet niet eens uitsluitend aan het Christendom gehecht is.

Ziedaar, geliefden, de Grondwet regel van handel en geslotene ooggen voor Art. 36 van ons geloof. O schrillikkelike God ontceende handelingen, mogten dezelve niet heete tranen beschreid worden. Ziet, vrienden, dus handelende werd men meinedig voor den Heere en de menschen, maakte zij gemakte verbond kracheloos, den springader des levenden waters verlatende, houerde men zich zelven bakken uit, geschrokken bakken die geen water houden, Jeremia 2 v. 13. En uit deze en meer andere handelingen, geliefden, zijn alle reeds genoemde en nog volgende ellenden voortgevloeid, de eene is de baarmoeder geweest van de andere. Dan, dit tusschen beide aangemerkt hebbende, dat wij dan nu nog een weinig stritsaan bij de besluiten.

Uit kracht dan van het verzoekschrift of rekwest om vrijheid, op grond van Art. 161 der Grondwet (daar alle onze opgenomde verloochedingen in betrokken zijn), vergeld van eenige bijlagen (die wij als tot ons oogmerk dienende uit de besluiten hier zullen plaatsen), wordt hun vergund de vestiging eener Christelijke Afgescheidene Gemeente.

Deze bijlagen zijn, als in de besluiten te zien is, de navolgende:

- A. De reglementen en kerkelijke organisatie der op te rigten Gemeente. Dit, geliefden, is, zoo als uwe aandacht zal voorstaan, reeds behandeld.
- B. Een certificaat van enz., dan dit is tot ons oogmerk niet dienende.
- C. Eene verklaring dat zij in de kosten van hunne Eredienst, mitsgaders dat zij in de verzorging van hunne behoeftigen buiten bezwaar van het Rijk zullen voorzien; zullende echter deswege geene andere waarborg worden gevorderd;

(zoo lang dezelve niet gecensureerd of afgesneden zijn) het regt op de Sacramenten toegekend.

De Gereformeerde Kerk zal wel toestaan dat die belijdenis der waarheid gedaan zal hebben en overeenkomstig dezelve (naar het uilenlijk aanzien) wandle, bezwaarlijk kunnen geweerd worden, maar kent tevens (tegen de Remonstranten) alleen het regt toe aan die genen die door geschonkene geloofsgeande niet Christus vereenigd, deelgenooten zijn geworden zijner aangehangte gerechtigheid, enz.

D. Gelijke verklaring dat zij nimmer eenige aanspraak zullen maken op de bezittingen, inkomsten en regten van het Hervormd Kerkgenootschap of van eenige andere Godsdiensstige gezindheid en aan de wetten van den Staat zullen gelooft worden.

Waartegen wij met opzigt tot bijlage C. aannemen, dat deze eisch *van* en bevestiging *der* Afgescheidenen, dezelve benden alle sekten in het land stelt, zijnde dit dus aan te merken als een gevolg van de miskenning der Afgescheidenen als Christus Kerk of Gemeente, gegend op de (uit de besluiten voren te lezen) nitgelaten Artikelen 192 en 194 (1) der Grondwet, en hetwelk dan ook te gelijk ter bevestiging strekken kan voor ons te voren gestelde, namelijk dat het eerste gedeelte des besluits van 1836 niet vervallen is, maar de grondslag blijft; zijnde deze bijlagen een vereischte van het besluit van 1841, hetwelk anders dien schijn nog wel afgeeft of eerstgezeeld besluit vervallen of niet meer van toepassing is.

Maar, vrienden, de vereischten in dit latere besluit van 1841 bevestigen daadzakelijk het tegendeel in alle opzichten. Neemt men gewoonlijk slechts in aanmerking de vierde bijlage of D. (reeds geplaatst) vrienden, die dan de volste overzigtiging zijns gemoeds niet wil tegenstaan, vindt zich immers volkomen van de waarheid van ons ter neder gestelde verzekerd.

En deze verklaring, geliefden, betaamt immers (niet alleen) een Christen niet, maar daarenboven hebben wij ook geen regt de bezittingen, inkomsten, regten of titels der Gereformeerde Kerk (ouderwaardig aan de zoogenamde Hervormde Kerk toegekend en door dezelve aangegevend) af te staan; dewijl wel de Gereformeerden het regt hebben op dezelve, maar niet dat eigendomlijk regt dezelve af te mogen staan. Neen, maar als eene erfenis onzer Vaders van kind tot kind over te leveren, die er uit kracht van Gereformeerde belijdenis hetzelfde regt op hebben als wij; wordende dus gevolgelijk door zoodanige handeling trouweloos aan ons regt en aan dat onzer kinderen, weggevende of verzakende hetgeen in het bijzonder niet *alzen* het uwe was.

(1) Art. 192. De belijders der onderscheidene Godsdienssten genieten allen dezelfde Burgerlijke en politieke voorregten, en hebben gelijke aanspraak op het bekleeden van waardigheden, Ambten en bedieningen.

Art. 194. De traktementen, pensioenen en andere inkomsten; van welken aard ook, thans door de onderscheidene godsdiensstige gezindheden of derzelver Leerders genoten wordende, blijven aan dezelve gezindheden verzekerd. Aan de Leerders, welke tot nog toe uit 's Lands kas geen, of een niet toereikend traktement genieten, kan een traktement toegelegd, of het bestaande vermeerderd worden.

Daarenboven als vervolg van deze 4^e bijlage hebt gijlieden bij het vragen van vrijheid u. ook verbonden aan de wetten van den Staat te zullen gehoorzamen. Gij zult zeggen: zijn wij dit als Christenen dan niet verschuldigd? moeten wij ons dan met vleeschelijke wapenen, tegen de Overheden door den Heere over ons gesteld, volgens Rom. 13, v. 1 aankanten? Neen geliefden, niet alsoo, wij moeten dan met den Apostel zeggen: Onze wapenen zijn niet vleeschelijk, 2 Cor. 10, v. 4. Evenwel geven wij een ieder die door genade Christen is, eens in bedanking of men in dezen stand van zaken (dat zegt, daar de Grondwet of Staatswet zoo met Gods Woord in strijd is) zich met een vrije consciënte voor den Heere zoo onbepaald kan en aan dezelve mag verbinden. Wij zijn van gevoelen dat in zooverre de wetten van den Staat tegen Gods Woord strijdig zijn, wij als Christenen, als kinderen des huisgezins van het land onzer inwoning, en als zoodanig het beste voor hetzelfde (als eeneregtvaardige eigenschap) zoekende en beoogende, gebonden zijn tegen dezelve te protesteren en in dezen, Gods Woord te houden als regel van ons geloof, handel en wandel, die toch Koning is der Koningen en Heere der Heeren, volgens Openb. 17, v. 14 en 19 v. 16. Maar vrienden, is het in zaken die de eere Gods of ons eenwig welzijn niet betreffen, wij zeggen dan met de Apostelen: de Overheden en Magten, door den Heere over ons gesteld, onderdanig te moeten zijn, volgens Rom. 13, v. 1. Titim 3, v. 1. en 1 Petr. 2, v. 13—14, geverende dus des Keizers dat des Keizers is en Gode dat Godes is, Matth. 22, v. 21.

Dan, vrienden, deze zaken die de eere Gods betreffende en het gebod Gods krachteloos makende voor dat des aardsehen Konings, moeten wij zeggen, dat u ieder handelingen in dezen tot onseere Gods en dus ook eere ontrouwheid *aan* den Koning der Koningen en tegen den aardsehen Koning (dien gij lieden schuldig waartover de onbillijkheid van Hoogstedezels eischen tegen Hoogstedezels eenmaal afgelegde Belijdenis des Geloofs onderhouden te hebben) moeten gehouden worden. Dan, vrienden, na deze zaken kort en zakelijk voor u lieden aandacht ontworpen te hebben, zoo zoude het (naar aanleiding van het doel van ons schrijven) onze hartelijke begerte zijn (mogt het zijn, met onderwerping zoo velen de Heere welbelagelijk was op Zijn tijd en wijze) dat het den Heere behagde u lieden bij deze eens bepaald licht te schenken in uwe handelingen, opdat dezelve u eens in waarheid tot snare mochten worden, en dat de keuze van den verloren Zoon Luc. 15, v. 18 enz. de uwe in en om deze handelingen (van het vragen van die genamde vrijheid van een Koning der aarde, daar de Hemel-Koning die gaf) en de onze als de uwe om alle onze zonden en overtre-

dingen tegen den Heere onzen God (voor zoo veel Hij die door genade geworden is) door genade eens worden mogte: Ik zal opstaan en tot mijnen Vader gaan ende ik zal tot Hem zeggen: Vader ik heb gezondigd, tegen den Hemel en voor u ende ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden, enz. Geliefden, Volk des Heeren, dit eerste bevon-den wordende ten opzichte van den zoon (Noewel 's Heeren eigen werk), zonde het aan het laatste, ten opzichte van den Vader, volgens v. 22 enz. niet onbreken.

Het zal daartoe komen moeten vrienden, een ieder in zijn weg, want wij allen hebben onzen weg bedorven voor den Heere. Dat wij dan nog eens door genade verwaardigd wíerden om in eensgezindheid te staan in eenen eenvoudigen weg van waarheid voor het aangezigt des Heeren, met de oogten des geloofs zwalker of sterker, door genade, op Hem geslagen, volgens Micha 7, v. 7 tot 10, ingesloten: Maar ik zal uitvrien naar den Heere, ik zal wachten op den God mijns heils, mijn God zal mij hooren. Ende verblíjd u niet over mij, o mijne vijandinne, wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan: wanneer ik in duisternis zal gezeten zijn, zal mij de Heere een licht zijn. Ik zal des Heeren granschap dragen, want ik hebbe tegen Hem gezondigd: tot dat Hij, mijne twist twiste ende mijn recht uitvoere; Hij zal mij uitbrengen aan het licht; ik zal mijnen lust zien aan Zijne gerechtigheid ende mijne vijandinne zal het zien ende de schaamte zal haar aangezigt bedekken; die tot mij zegt: waar is de Heere uw God! mijne oogten zullen aan haar zien; nu zal ze worden tot verredinge als slijk der straten.

Mogt daartoe geliefden, van uwe zijde, door genade eens een losmaken zijn van dien Koning der aarde, die in dit geestelijke Rijk geen heerschappijvoerende wetten of bevelen te geven heeft, en een ver-nieuwde verbindtenis aan dien Koning der Koningen, die door Zijnen Profeet betingd heeft, Jes. 30 v. 15: door wederkeeringe en ruste zoudt gijlieden behouden worden, spreekt de Heere! Geliefden, dittoch zoudt eene zalige wederkeering, hoe moeijelijk voor vleesch en bloed, echter voor de ziele zijn, en bij den opregte is dit toech ook door genade bij tijden en oogtenlikken de begeerte des harten; te regt, immers zegt daarvan de Dichter, Psalm 110 v. 4: Uw Volk zal zeer gewillig zijn op den dag Uwer Heirkracht. Niet het *kann*, maar nadrukkelijk het *zal*.

En o, vrienden, de Heere die eischt dit ook zoo van Zijn volk, Hij is zoo jaloesch op Zijne eere. Ik ben de Heere, zegt Hij, dat is Mijn Naam ende Mijne eere en zal ik geenen anderen geven, noeh Mijn lof den gesneden beelden, Jesaja 42 vs. 8. Het zij dat dezelve dan zijn van hout of steen, ijzer of koper, goud of vleesch, dat is alles een, volk

des Heeren; dat dan het getuigenis van den Profeet Horza 2 v. 6, het uwe nog eens eens wíerde (in dien weg van verloocheuing dat wij dit nogmaals aanhalen) in waarachtige beoefening des harten en der daden: Ik zal heen gaan ende keeren weder tot mijnen vorigen man, want doe was mij beter dan nu. En is dit zoo niet, geliefden, hebt gij wel ooit waren vrede des gemoeds in dezen weg kunnen aantreffen; wij zeggen niet omtrent den staat uwer ziele, dan, geliefden, betoont de Heere nog wel eens dat Hij getrouw is, al is zijn Volk ontrouw, dan is Hij hun nog niet altijd eene dorre woestijn, of land van niterste donkerheid. Maar, vrienden, dit is in zulke wegen meer aan te merken als een blijk van Gods trouwe, *azz* en *om* Zijns verbonds wille dan als een bewijs van Zijne gunstige genegenheid tot Zijn volk. En het ware wel wenschelijk, geliefden, dat die grond op die gestalten (die nog bij tijden en oogtenlikken wel eens ondervonden worden), als of de Heere nog een welgevallen in onze wegen en handelingen had, eens ontvallen mogt. Maar dat wij tot de zaak wederkeeren, wij zeiden in dezen weg; immers neen, daerboven zijt gijlieden, immers de eene min de andere meer (zoo als vlieder mond zelf getuigt) van het Godont-eerende uwer handelingen (in uwe eigene verlossingen) overtigt. Immers nooit hebt gij in waarheid kunnen betuigen, wat er in over-dereenheid moét plaats gevonden hebben: deze verlossing is van den Heere en het is wonderlijk in onze oogten. Immers nooit, wij schrijven dit vrijmoedig als uwe conscientien op onze zijde hebbende, kunt gij hetrover in erkentenis komen voor den Heere, met *MERDOERN* in een geestelijken zin aan de voeten van dien geestelijken Davyd. 2 Samuel 9 v. 8. Wat is Uw knecht dat Gij omgezien hebt naar eenen dooden hond als ik ben.

Ziet, vrienden, zoo worden in alle wegen van verlossingen en uit-reddingen die de Heere met de Zijnen houdt, zij niets, doode honden, en God het alles. En dit, geliefden, *alleen* kon tot toepassende ontdekking zijn voor vlieden. Immers alles wat van den Heere komt keert weder tot Hem. Immers het einde van de roeping der uitverkorenen door Gods Woord en Geest tot zijne gemeenschap in Christus, en ook iedere weg in het bijzonder door den Heere met hen gehouden, is niets anders dan om te verkondigen dat de Heere God is, volgens 1 Petri 2 v. 9. En daarvan is niet alleen Gods volk getuige, maar zij worden ook van den Heere als zoodanig erkend, naar Jesaja 43 v. 10—12 en 44 v. 8 enz. Daerboven, geliefden, de verlossingen des Heeren zijn ten allen tijde heerlijk, geven vrede des gemoeds aan die dezelve te beurt vallen. (Getuige hiervan Gods Woord en al zijn volk). Maar eigene ver-

lossingen brengen eigene smarten mede en zijn van achteren tot schaamte en schande, Jesaja 30 v. 3: Want de sterkte van Pharao zal ulieden tot schaamte zijn, ende die toevlugt onder de schaduw van Egypten tot schande. De waarheidlievende lezer make nu zelf uit de gevolgen maar toepassing.

Maar nu nog een enkel woord in het bijzonder tot de Predikanten, en wel tot diegenen, onder dezelve die in hunne herten waarheid kennen en liefhebben, en in waarheid van den Heere tot die betrekking (zoo gijlieden u zelve niet beter bewust zijt) geroepen zijn. Wat zijt gijlieden in Calvins zaal geweest en wat hebt gij met Perus niet drie-maal uwen Heere verloochend, maar wat verloochent gijlieden Hem (in het bijzonder in deze daad van vrijheid vragen) nog dagelijks, dedien gij nog blijft voort gaan in de miskenning van Gmistrus Koninklike heenschappij over Zijne Kerk en in de voortdurende erkenning van een Pauselijk gezag? Wel, vrienden, dat wij ulieden eens in liefde en oprechtheid voor den Heere vragen, en uw antwoord van binnen in oprechtheid voor den Heere verwachten. Wat was toch wel de aanleidende oorzaak tot deze uwe handelingen? Immers gijlieden waart van te voren wel overtuigd dat deze zaak voor den Heere niet bestaan kon. Wij moeten dan naar ons oordeel vooronderstellen, terwijl ten minste de verzekeking daarvan middelijk door een weg van onderzoek kon bekomen worden, of zijt gijlieden die als wachters op Sions muren gesteld waart (zoo velen dit in waarheid mogt zijn), als *wachters* zeggen wij, zoo lichtzinnig in deze zaak zonder de minste kenniseming te werk gezan. O, onverantwoordelijke zaak voor den Heere en de menschen! Endan tot wat einde, geliefden, was het soms ook om wat rustete bekomen voor uw vleesch, dat echter langs ongeoorloofde wegen ongeoorloofd was, dewijl dan als ten allen tijde, naar de vermaning des Apostels, het vleesch moet gekruist worden met de bewegingen en begeerlijkheden, Gal. 5 v. 24, of was het uit vrees voor uw tijdelijk bestaan en opdat langs dezen weg de gemeenten meer onafscheidelijk aan ulieden verbonden mogten worden van Konings wege.

De Heere, wenschen wij, geve ulieden dit door genade in oprechtheid voor Hem te onderzoeken, bringe ulieden eens (op zijn tijd en wijze) met deze vleeschelijke handelingen aan Zijne voeten in het levendig gezigt, dat des menschen heil tijdelijk is, volgens Psalm 60 v. 13 en 108 v. 13, maar dat die op den Heere vertrouwen zijn als de berg Sions die niet wankelt, maar blijft in eeuwigheid, volgens Psalm 125 v. 1.

Vrienden, wij mogen ulieden verder nog wel eens vragen: Hebt gijlieden het bij den Heere zoo kwalijk bevonden? Geeft Hij Zijner

knechten zulk een schaarsch loon? O, dat er eens oogen naar binnen kwamen en naar buiten in Gods getuigenis, in Zijne trouw en onveranderlijkheid, in Zijne beloften voor Zijn volk en dat niet alleen in de genade, maar ook zelfs voor hunne uitwendige behoeften, die beloofd heeft, Jes. 33, v. 16, dat hun brood zal gegeven en hun water gewis zal zijn, hetwelk David bevestigt, Psalm 37, v. 25: Ik hebbe nooit gezien den rechtvaardige verlaten, noch zijn zaad zoekende brood, die de raven gebruikte om Zijn knecht Elzas te spijzen en de beke Krith om hem te drenken, 1. Kor. 17: v. 6; die Zijn volk Israël manna deed regenen uit den hemel en water gaf uit de steenrotse, volgens Exod. 16 en 17. O vrienden, juist in de diepten, in de duisternissen, liggen wel eens de wegen des Heeren met Zijn volk (boven bevestigd) zoo dat des Heeren volk wel eens met Loudaxem moet zeggen: Uw knecht ging in de duisternis en daar alleen waart Gij te vinden, wens woonplaats in den donker is, om alle schepsels te blinden. Daarom dan geliefden, voor zoo velen gij van den Heere in waarheid geroepen zijt (in legening van die dat missen en ook door ongeloof aan hunnen weg zullen vasthouden, dat in de gevolgen zal bevestigd worden), ach! dat de Heere u dat juk eens in waarheid tot een juk maake, opdat gij verwaardigd wierdt eens met dat juk tot den Heere toe-vliegt te nemen en Hij u zoo bevonden wierd als al Zijn volk in dezen weg in het algemeen, als die het juk van aller kinnebakken optigte Hosea 11, vs. 4. u vrijmakende van slavernij, en zoo uit eeuwighe liefde en vrije genade om de verdiensten Zijns geliefden Zoons, bij vernieuwing al Zijn ware volk verenigde (dat wij dit nogmaals aanhalen) in de vreesse Zijns heiligen, nooit genoege volprezen Naams, om zoo als een eenig man door genade voor Hem te staan en te strijden voor dat geloof eenmaal den heiligen overgelaevend Jud. v. 3; om ook eenmaal wettiglijk gestreden hebbende ook wettiglijk gekroond te mogen worden met dat genade loon door Christus voor Zijn volk verworven en bij Zijn Vader voor hen weggelgd voor de eeuwigheid.

Volk des Heeren, komen er soms vleeschelijke bedenkingen in uwe herten op tegen dezen stap namelijk, om dat juk af te ligten (dewijl het niet genoege is dat het van binnen afgeligt is, zoo het naar buiten niet daadzakelijk openbaar wordt, ja dat als de bevestiging zoude zijn dat het van binnen ware afgeligt), om Zijne Majesteit dus die zoogenamde vrijheid, die boeijen van de handen en voeten des geloofs (der belijdenis namelijk) terug te brengen, ach, vrienden, onder opzien tot en uitzien naar den Heere *dze* en die ook *alteen* magtig is, heuvelen van ongeloof en bergen van zwaarigheden tot een vlak veld te maken.

Moet het daarom geliefden (Leeraren en Gemeente) hier maar zijn ziende in het gebod en blind in de uitkomst, die ook aan het vrije van den Heere overlappende, die toch alle dingen werkt (of bestuurt) naar den raad Zijns willens, volgens Efez. 1, v. 11, die alle herten in Zijne hand heeft, ook dat des Konings, Spr. 21, v. 1 en die ook daarin Zijn raad zal uitvoeren, en, mogt het zijn, op Zijn tijd en wijze dat Hoogstdezelve nog eens bepaald mogt worden bij Pharaó's handelingen in het niet willen laten trekken van Israëls, van 's Heeren volk, volgens Exod. 5, v. 2, en bij des Heeren handelingen met hem en de zijnen, volgens Kap. 14, v. 28. Wij zeggen, mogt het den Heere (zoo zulks in Zijn weg en raad kan bestaan) eens behagen Zijne Majesteit liek bij te bepalen (als die ook de handen aan velen van des Heeren ware volk geslagen heeft) opdat Hoogstdezelvs leven nog eens tot een wonder mogt worden en daaruit nog een vragen geboren mogt worden bij Hoogstdezelven tot wat einde, want dittoch geliefden, zal zijn einde hebben of tot oordeel of tot voordeel, ware het dan nog uit en door genade, dit laatste, opdat Zijne Majesteit de wapenen nog leerde neder te leggen in den diepsten ootmoed aan de voeten van Jezus, den Koning der Koningen, in navolging van Hoogstdezelvs godvruchtige vaderen, terwijl het nog heden van genade is, en in dezen stand van zaken GAMARRIS raad opvolgende niet alleen, Hand. 5 v. 38—39, maar met PAUUS personeel leeren vragen, volgens Hand. 9 v. 6, wat wilt Gij Heere dat ik doen zal? Dit wenschen wij uit grond onzes herten dat de Heere de Almachtige, die de sleutels heeft van helle en dood, niet alleen volgens Openb. 1 v. 18, maar ook den toegang tot de herten, op Zijner Majesteits harte binde, niet alleen, maar krachtadig werke door Zijn Geest in Hoogstdezelvs harte, als in de herten van het Koninklijke gezin; opdat Hoogstdezelve voortaan, als ook Hoogstdezelvs gemalin, door genade gemaakt worden, een voedsterheere en zoogvrouw der Kerke CHRISTI, volgens Jesaja 49 v. 23, in de keering en werking van alle afgodische werkingen en leeringen (op grond van Art. 36 van Zijner Majesteits Nederlandsche Gerefomeerde belijdenis). Waaronder namelijk het dragen en voortaan daarvan de toorn Gods (die jaloersch is op Zijn eere) op Land en Kerke rust, en wiens oordeelen staan te komen om de ongerechtigheden van de inwoners des lands te bezoeken. Want de Heere zal jiveren voor Zijn eere, Hij zal toonen dat Hij God is en niemand meer, Jesaja 45 v. 22. Wat ook in den tegenwoordigen stand van zaken (daar de Heere reeds aanvankelijk met Zijne genigten op aarde is over mensch en veer) door de filosofen geroepen, en vrijgeestig aan tweede oorzaken toegeschreven wordt, hoe zij ook met dik

verhevene schilden opstaan tegen des Heeren staande hand, zij hebben te weten dat zij met hunne aanslagen, op des Heeren tijd en wijze verbroken zullen worden als potbakkers vaten, Openb. 2 : v. 27; die in den Hemel woont zal lagchen; de Heere zal ze bespotten, Psalm 2 : v. 4; en zal hun deel zetten in dien pool, die brandt van vuur en sulpher naar Openb. 21 : v. 8, Heden dan, heden roepen wij u toe uit Gods Woord, Psalm 95 : v. 7, 8, terwijl gij nog Zijne stemme hoort en verhardt uwe herten niet, want die zijn hart verhardt zal in het kwaad vallen, Spr. 28 : v. 14 en schielijk verbroken worden, naar Spr. 29, v. 1, en vreeslijk zal het dan zijn te vallen in de handen van den levenden God Hebr. 10 : v. 31, die met met vlamvend vuur wrake zal doen over degenen die Hem niet kennen en het Evangelie Zijns Zoons ongehoorzaam zijn, 2 Thess. 1 : v. 8. Want die in den Zone gelooft die heeft (en ook die alleen) het eeuwige leven, maar die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem, Joh. 3 : v. 36. Amen.

Wij eindigen dan onze eenvoudige letteren in de hope dat het den Heere behage dezelve als slijk te gebruiken. Mocht het zijn tot ontdekking voor zijn ware volk (die tot dien val van vrijheid vragen gekomen zijn) en als een spoorslag tot wederkeering, en voor die genen die door genade daarvoor bewaard gebleven zijn (in zichzelf en anders dezelfde) tot beschaminge in hun zelve over de onvertierende goedertierenheid des Heeren in deze over hen, en voor de tegenstanders van des Heeren Naam, zaak en volk tot ontdekking en zielzaligende overtuiging naar Joh. 16 : v. 8, om langs dezen weg door genade, met Saulus afgebragt te worden van dien weg, welks einde de eeuwige dood zijn zal en overgezet te worden op dien weg des levens, die ten eeuwigen leven leidt. *Dit zij zoo.*

HET LAGER ONDERWIJS, VERGELIJKEN BIJ EENE VERGULDDE
NOOF, DIE VAN BUITEN SCHOON IS, MAAR VAN
BINNEN GEENE KERN HEEFT.

Eene vergulde noot wat is dat? Wel gij die dit immers leest, let ter-
dagen op die gelijkenis, want zij zal u eigenaardig het lager onderwijs
afbeelden, van de zoogenaamde Hervormde Kerk, die Remonstrantsch
geworden is, eene vergulde noot dan, zijn twee doppen, op elkander
gelijnd, en vervolgens met klatergoud overtrokken, die gehangen zijn-
de, aan eenen nootenboom; veel glinstering van zich afgeven, en
door de onkundige kinderen, om derzelver uitwendigen glans nog
meer begeerd worden, dan de nooten, die wezenlijk van eenen zoeten
pit of kern voorzien zijn. Doch de kundige knaap, die meer oordeel
heeft bekomen, zal de minsterlijke noot begeeren; omdat hij bij onder-
vinding weet dat die hem zal voeden en smaken, doch de andere niet.
Nulagchen wij, in het natuurlijke over zulke kinderen, die zich aan de
uitwendigeschijnmoeten vergapen en zeggen wel eens tot de zoodanigen:
wel wat zijt gij dwaas! Maar zoo verduisterd zijn alle menschen (door
den val Adams geworden) in hun verstand Efez. 2, dat men die dwaas-
heid ook aantreft in volwassenen; ja zelfs in geheele volkeren en ko-
ningrijken. Een Kaïn zag op het uitwendige offer, zonder te bedenken
dat God niet het offer, maar wel het oprecht beginsel door Hem zelve in
het harte gewerkt ziet en aanneemt. Dit leest men in Genesis. Israël
vergaapte zich aan de uitwendige praacht en staatsie van de wet en
zocht de regtraandigheid voor God, uit het doen van de schaduw-
achtige en zedelijke wet, en zij begrepen niet dat en de schaduwwach-
tige en de zedelijke wet, daartoe van God ingerigt waren, om den
mensch zijne ellende te leeren, en tot Christus te drijven, als een mid-
del in de hand van God den H. Geest. Ziet den Brief van Paulus aan de
Hebreërs, en Rom. 9: 31, 32. Ziet dat zelfde volk eens in de dagen van
den Heere Jezus alleen roemen op Tempel, gebouwen, Abrahams zaad,
wassing der handen, sijnphed op den Sabbath, reiniging der scho-
tels en drinkbekers, en zij drongen niet door tot het innerlijke van

de Godsdienst, wedergeboorte, hartveranderende genade en ware heil-
igmaking door den Geest Gods, en bleven hangen in uitwendige ge-
daante en schors. Even zoo is het thans in ons vaderland gelegen, met
het onderwijs der Jeugd, dat gezegende land, waar vroeger godsvrucht
en dngd, als de regte pit en kern van alles op den voorgrond geplaatst
werd. En zult gij zeggen, waarin bestaat het dan? Hebt gij grond voor
uw gezegde? Ja gewis eenen zeer goeden grond, die niet kan tenger-
spoken worden. Het blinkt ook alles in deze dagen, in de scholen
van het lager onderwijs door vertooning.

Want vraagt gij aan den knaap: wat wordt u geleerd? Wel, zegt hij,
dat moest gij eens weten, wij zijn nu al wijzer dan onze voorouders, wij
leeren nu aardrijkskunde, groote kaarten hangen aan den muur, het
nieuwe stelsel van maten en gewigten staat in de school, wij moeten
dat ook kennen, de Vaderlandsche Geschiedenis van de nieuwste en
laaste schrijvers, die het in eene mannelijke orde voordragen en in
eenen mooijen stijl, de Hollandsche Sprakkunst, als: werkwoorden
vervoegen, zelfstandige naamwoorden verbuigen, lezen, schrijven,
rekenen, allenhande mooie liedjes zingen, en eene reeks van zaken
meer. Wij zijn nu al wijzer dan onze vaders, toen zij vijftig jaren oud
waren. Bezien wij nu dat opgegeven tafeltje eens wat nader, dan merkt
gij dat de knaap niet spreekt van Godsdienstig onderwijs, omdat de
onderwijzer, onder bedekte termen een Remonstrantsch Godsdienstig
onderwijs geeft, alhoewel hij zegt van in 't geheel geen leeringen daarin
te geven, 't welk straks nader zal blijken. Wij vinden er verder geen
woord in gemeld van Bijbelkennis of spellen. Wij zullen u zoeken aan
te toonen, onder 's Heeren zegen, dat het Gereformeed Godsdienstig
onderwijs, en spellen, en bijbelkennis, de kern en pit moesten zijn
van het lager onderwijs, en dat het lezen en schrijven en rekenen al
te maal daar henen moest gewend worden, om te meer de zuivere en
onbevleete Godsdienst der Gereformeerden aan de Jeugd bekend te
maken. Die Godsdienst vernedert den zondaar tot een enkel niets in
zichzelve, verwerpt alle dengden en pligten, als niet verdienstelijk
voor God, die van 's menschen eigen akker komen en noemt ze schijn-
dengden, omdat ze niet uit het geloof ter eere van God en naar den rigt-
snoet van Zijne wet voortkomen, en erkent alles, tijdelijk en eenwig
geluk toe, aan Gods vrijmagtig welbehagen, zonder dat er eenige
waardigheid of verdienste aan de zijde des menschen in aanmerking
komt, daar is alles eenwige liefde, vrije goedheid in de offerande Jezus
Christus door het geloof in Zijnen naam, Rom. 3: 24, 28. Rom. 8 en
Efez. 2: 8. Hebr. 11: 6. Math. 15: 9. Die Godsdienst dingt

aan op een ware vernieuwing des gemoeds, op inwendige heiligheid voor God, overeenkomstig Zijn Woord, en dat alles in en door de kracht Christus, door de geloofsopenbaring met Hem. Hebr. 12 : 14; Rom. 12 : 2, 1. IJes. 5 : 23. En dat dit alles geschieden moet door de kracht des Heiligen Geestes, uitgaande van Vader en Zoon, Joh. 16 : 13. Laat ons nu onderzoeken waarom dit bovengenoemde op de scholen het voornaamste moet zijn, om den jongen of het meisje te leeren den verloren toestand in hun zelve, en de verlossing die er te vinden is in het vrijmagtig welbehagen Gods, door de verdiensten Jezus Christus, voer allen die onder het plan der eeuwige verkiezing liggen, Rom. 8 : 30 en dat hun moet aanzetten met eene heilige bekoring, en tot een ernstig zoeken van 's Heeren aangezicht, dat ze ook tot dat zoeken wel onbekwaam zijn, doch dat de Heere het evenwel van hen eischt en dat regtvaardig, Math. 7 : 7, 8. Joh. 6 : 65 en Joh. 6 : 40. Is nu dit in korte woorden opgegevene, van de Gereformeerde Godsdienst de eenige weg ten hemel, dan spreekt het van zelve, dat ook de Jeugd dit moet geleerd worden. En er is geene andere zaligmakende leer, want leest slechts Hand. 4 : 12. Gal. 1 : 11. Nu zegt Salomo in zijne Spreuken, Spreuk 1 : 7, dat de vrees des Heeren het beginsel der wijsheid is, en dit spreekt van zelve, want de vrees des Heeren doet den mensch in alles, naar het regte beginsel vragen, namelijk, om zijne daden te doen ter eere van God. Nu het beginsel in de Scholen is wat prentjes en grapjes, zonder de jeugd op eene heilijke wijze te vermanen en op te wekken tot bekeering, als eens zoo met een woord te zeggen: ach, kind, wij zijn zoo ongelukkig geworden, door Adams val en onze eigene zonden, dat, indien wij niet bekeerd worden, dan zijn wij eeuwig ongelukkig en verloren. Zoodanig moesten de onderwijzers, met hunne eerstkomende kinderen, op hunne scholen doen, onder het leeren der Letteren. Neen, niets van dat alles hoort men, 't zoude den Jood hinderen, den onderwijzer te talmachtig zijn, den Reemtschgezinde d'waarschoonen, en het Remonstrantsch gevoelen, dat thans in de scholen heerscht, tegenspreken. Neen, de onderwijzer is in deze dagen wijzer, hij zegt, er is een kiem ten goede in den mensch overgebleven, waar ik op werken kan, tot beschaving van het kind, dat leeren hem de zoogenaamde opvoedkundige werken, als van Bruvassa, Nimmerman en de *Handleiding voor Scholleeraars ten platten Lande*, en meer anderen, daar geen woord in gemeld wordt, zoo als Salomo zegt: dit heb ik gevonden, dat God den mensch regt gemaakt heeft, maar zij hebben vele vonden gezocht, Pred. 7 : 29. Daar wordt openbaar in geleerd, dat men op het overge-

blevene goede in den mensch moet beginnen te werken, en dus zijn dat de wegwijzers, die de onderwijzers van het zoogenaamde Hervormde genootschap, zoo grethig bij de hand nemen, dan behoeft men niet te denken, dat hunne leer in de scholen ook niet zoo zijn zal, want de Heere Jezus leert, uit den overloed des harten spreekt de mond, te meer, daar hunne schoolopziensers zoo vele aanprijzing van die werken doen en de onderwijzers vermanen om zich daarna te gedingen, wijl diegenen die dat niet willen doen, niet kunnen voortkomen en in verachting raken, en die er zich tegen verzetten worden afgezet, of die nog een gegond onderwijs wenschen te geven, door de genade des Heeren, worden gestraft met gelidhoete of gevangenis. En dat nog het ergste is dit, dat het arme volk van God, die de ware regtzinnige leer belijden, in den droom gebragt wordt, dat er geen Godsdienst in de scholen en niets anders dan wetenschappelijke kundigheden geleerd worden; waardoor Gods volk hun kroost nog al naar de scholen zendt, denkende dan kan het geen kwaad. Maar wij zullen dit masker een weinig zoeken af te ligten, mogt de Heere mij daarin slechts voorlichten, opdat het mogt dienen tot oogenoeping der blinden om hun kroost toch niet langer de leere des verderfs te laten inzuigen, en tot verlichting der ware vrouwen, die de regte zielverderende en God onterende leer in de lagere scholen van ons Vaderland, nog niet goed mogten beseffen. O Godzaligen! dat zaad dat God u heeft gegeven, ligt onder de belofte des verbonds, Gen. 17, en God voirdert het van u, dat uwe kinderen onderwezen worden in de waarheid, Ps. 78, en Deut. 6 : 7, en niet in de leugenen, ach, mij dunkt als gij er eens regt bij bepaald wiert door den H. Geest, dan moest gij er voor schrikken, om uwe kinderen naar zoodanige scholen te zenden, daar ze de krachten van den vrijen wil op den voorgrond plaatsen, en niet leeren dat de mensch van nature is arm, ellendig, rampzalig, blind en naakt. Welaan, wij zullen u, onder Gods zegen, nader zoeken aan te wijzen, dat er inderdaad een Remonstrantsch Godsdienstig onderwijs op de scholen is. Doch, gij vraagt mij misschien en zegt, zij hebben een regel, dat zij niemand aanstoot willen geven met eeng Godsdienstig onderwijs, hoe is dat dan mogelijk, dat zij een zoodanig onderwijs kunnen geven, zonder daarmede iemand aanstoot te geven? Dit kan gemakkelijks geschieden, want alle gezindheden of sekten, die buiten de ware Gereformeerde Kerk zijn, die vinden geenen aanstoot in de leer van den vrijen wil, want onder welken naam of verschillende bevatting, ook de valsche vergaderingen voorkomen, zij zijn het allen eens in den grond, namelijk: om door eigen krachten zalig te worden. Zij weten niet wat het zeggen wil,

buiten hopen in zichzelf en te zijn en hulpe bij den Heere te zoeken, Jes. 57. En dewijl het in alle menschen van nature als ingeweven is om door eigen doen zalig te worden, daarom stoot het ook de kinderen der vromen niet, of zij moeten veranderd zijn in hun hart; of door onderwijs in de stellige Godgeleerdheid zoo verre gekomen zijn dat zij het merken. En gebeurt dat eens, dat kan hun weinig haten, want zij beschouwen zelfs de Afgeschiedenen, die zij ook al verkeerd benoemen; (daar het ware Gereformeerden zijn), voor scheurmakers in de Kerk, zoo als ze Brussa zelf noemt, in zijn opvoedkundig werk. Nu zullen wij zien dat het gansche zamenstel, dat in de school gebruikt wordt, om de kinderen het lezen te leeren, Remonstrantisch is, en wel voor eerst beschouwen de negen leestafels van P. J. PINTSEM, daar de grond van braafheid voor een kind in gelegd wordt, in naastigheid, trouw schoolgaan, anders gehoorzaam zijn, enz. Waar leert Gods Woord dat eogens? Gods Woord noemt niet eerder iemand recht en braaf voor Zijn aangezicht dan die geborgen zijn door het geloof in Christus Jezus, en zóo rusten onder het vrede- en genade verbond Gods. Er is geen één Gods-dienstig stuk in die negen leestafels, dat zelfs eenig leerstuk der Gereformeerde Kerk handhaaft. Gij zult verder zien dat er een leesboek is, *de Brave Hendrik, de Brave Maria, Raadgewingen*, J. PAKEMANS, ANSTIJS' *Kunstmatig Leesboek, Honderdtellen*, en andere leesboeken, daar vindt gij al te maal den grond van 's menschen geluk in zijn eigen braafheid, zonder dat er hij geleerd wordt, dat er hartveranderende genade en wedergeboorte moet plaats vinden, zónde de menschenimmer eenwig gelukkig zijn, in het genieten van Gods vriendelijk aanschijn, in het leven ter eere van Zijnen Naam. Leest hierover Joh. 3. Verder moeten wij zeggen, is dit beginsel van het leeren lezen, dan niet even als de vergulde noot, waarvan in het begin gesproken is, die mooi schijnt, maar geen kern heeft? Men noemt het verstandig onderwijs voor de vatbaarheid der jeugd gevormd, en geschikt, dienstig tot zedelijke beschaving, lange eenen gemakkelijken weg leeren lezen enz. Maar wat doel hebben toch die menschen, met het uitzonderen van al die Godsdienstige stukken? Geen ander doel dan om de leer van den vrijen wil hoog op te vijzelen, en de leer der zaligmakende genade den bodem in te slaan, maar is dit ook niet de leere van den Heiland Jezus Christus zelve, den bodem in te slaan, die den vrijen wil aan den mensch ontneemt en zegt: niemand kan tot mij komen, tenzij dat de Vader, die Mij gezonden heeft hem trekke, Joh. 6: 44. Die dit aan het kind niet zoekt in te scherpen, die mist het doel des Schepers, niet dat hij het doel des Schepers kan vrijdeden, maar hij spreekt het met zijne ge-

waande wijsheid tegen, want de mensch leeft hier in eenen tijd van voorbereiding voor de naderende eeuwigheid, want hier namaals zal geen verminninge zijn. Is dit dan dat verstandelijk opleiden der jeugd, daar zij niet in gewezen worden, op hunne doodelijke en verdoemelijke schuld der zonde en onmagt daaronder, op God den H. Geest, die hen alleen kan wekken uit dien ellendigen toestand, uitgaande van God den Vader, en God den Zoon. 't Is even als de vergulde noot! En o! ouders, gij, die uwe kinderen liefhebt, gij moest, dunkt mij, hier toch al reeds merken, welke gevaren herein voor uwe kinderen zijn en hoe ongelukkig het is dat Gods volk in deze dagen zoo verre van den Heere is afgeweken, dat ze hieromtrent bijkans in 't geheel geen belang stellen. Wij mogen zeggen, ach! mogt het een oprechte boezemzucht zijn: Hoe is het kostelijk goud zoo verdonkerd, de kinderen Sions de aarden flesschen gelijk geworden? Klaagl. Jer. 4. Ach! Godzaligen, hoe is het te begrijpen, dat gij u zelven van de leugen-leere onthoudt en uwe kinderen er aan overgeeft. Mocht de Heere er u de oogten eens voor openen! Maar wij zullen u nog meer aantoonen, de Remonstrantische, jii, ook de Sociniaansche gronden, die er te vinden zijn in de leesboeken van de onderwijzers der lagere scholen. Er is eene geschiedenis van Jozer, daar wordt veel gewag gemaakt van 's mans braafheid, maar geen enkel woord gemeld dat die, als zij zoo genoemd mag worden, geene vrucht is van 's menschen eigen akker, en dit is toch eene waarheid. Jozer was niet door zichzelf zoo Godvreezend, maar de Heere had dat in hem gewerkt, want van nature zijn aller menschen harten alleenlijk boos, ten eenen male boos, zonder eenig goed, 't is alleen gereugd tot kwaad. Ziet Gen. 6: 5. Rom. 3: 16. Ziet gij ouders, welk eene gevaarlijke zaak, wanneer dit stuk uit zoodanige boeken gemist wordt, dat God de H. Geest, alleen de werkmester zijn moet van het goed in den menschen, en dat er van nature geen goed in ons woont. Wij zullen nog meer aanhalen, opdat gij overtuigd moogt worden van het diep bederf in het onderwijs, mogt het den Heere belangen. Ziet eens het leven van Jezus, dat geleerd wordt in de lagere scholen. Daar vindt gij, wel is waar, Jezus daden en wonderen, lijdzaamheid in 't lijden, en liefde zelfs tot de vijanden, en dan tevens vernammingen, om toch het voorbeeld van Jezus na te volgen, zonder dat de kinderen daar tevens in geleerd wordt, dat ze uit en van hun zelve daartoe niet bekwaam zijn, 1 Cor. 15: 10. Doch wie voelt hier niet, dat Jezus, alleen in dat bovengenoemde, als een voorbeeld ter navolging wordt aangeprezen, hetwelk wij ook niet ontkennen, of de Zaligmaker heeft ons een exempel nagelaten, opdat wij zonden in

Zijne voetstappen wandelen, gelijk PERANUS zegt, maar daartoe heeft de Heere Jezus niet alleen geleden. Hij heeft voornamelijk en wel in 't bijzonder geleden als een schuldovernemende Bont voor Zijn volk, om aan het welbehagen des Vaders te voldoen; Ps. 40, om den toorn Gods, die rechtvaardig brandde tegen de zonden Zijns volks, Ex. 34, en in eenen heiligen afkeer tegen dezelve was ontstoken, Hab. 1, in hunne plaats te dragen. Ziet hierover de volgende plaatsen: Jes. 53, Gal. 3: 13, Col. 1: 20, 1 Petr. 2: 24, 1 Petr. 3: 18. Dat wordt in dat boek niet gevonden, en dus de grond van 's menschen behoudenis, die alleen te vinden is in Christus Jezus, is er uit gelaten. Gevoel gij niet dat dit goed overeenkomt met de Soeninen, die Jezus alleen als een voorbeeld doen lijden. Wie ziet hier niet het nadeel van zulk een onderwijs? Dat men in de jeugd leert, zit doorgraas zoo vast, leert men dus als kind, dat Jezus als voorbeeld geleden heeft, hoe moeilijk zal het dan niet vallen, om er eenmaal een ander gevoelen, op Gods Woord gegrond, van te ontvangen. Och Ouders! overweegt het eens wat nader! Er is nog een zedekundig leesboek, door de zoogenaamde Maatschappij: *Wat Men van 't Algemeen*, uitgegeven, daar worden eene menigte voorbeelden van deugd en braafheid uit de Heidensche zedekunde aangehaald, als van SOCRATES, ROMENUS, enz. en ook enkele uit den Bijbel, maar wie voelt hier niet aanstonds een groot onderscheid tusschen Bijbelheiligen, die door 't geloof, ter eere van Gods Naam werkten, als een ANANIAS, JOZER, DAVID, JEREA enz. of de Griekse SOCRATES of DEMOSTRANUS, die enkel werkten uit de betrachtting van hunnen pligt, uit het beginsel van ijdele eere, zonder dat zij den Eenigen Waren God kenden, noch minder Zijne eer bedoelden in hunne daden? Wiermek dan niet dat dit eene vreeselijke misleiding is voor de kinderen, om de daden der geloovige Voorvaders in een en denzelfden rang te plaatsen met die der Heidensche wijsgeeren of filosofen? In dit boek moest dus de jeugd onderwezen worden, dat alle daden der menschen, zullen ze Godde aangenaam zijn, eerst van God moeten komen en daargesteld worden, en dat de zoodanige daden, daar God den mensch lust, genegenheid en wille toe geeft, ingerigt zijn naar Gods Woord, te vergeefs eeren zij Mij, leerende leeringen die geboden van menschen zijn, zegt onze Heiland, en dat ze geschieden, door 't geloof in Christus ter eere van Zijnen Naam. En dan konde er een wolke van geinigen bijgebracht worden, die alzoo geleefd en gewandeld hadden in Gods kracht, uit 's Heeren getuigenis, Hebr. 11, waarbij de jeugd dan moest geleerd worden, dat het haar uit en van haar zelven onmogelijk was alzoo te leven, en echter dat ze het moesten doen, om hun daardoor als een

middel in Gods hand, behoefte te doen erlangen; aan Gods trekkende genade, door God den Heiligen Geest, maar niets van dat alles is er in te vinden, de krachten van den vrijen wil is de spil daar alles op draait, ook in dit leesboek. De Gereformeerde leer wordt er niet in gevonden alleen, maar ook krachtig tegengesproken zonder ze er echter in te noemen. Wij gaan over tot de leesboeken der *Vaderlandsche Geschiedenis*, daar de knaap van zeide die ook op de school geleerd werd. Ja, wat zoude dat niet nuttig zijn, als er zoodanige werkjes waren, voor kinderen op de school hruikbaar, die de geschiedenis en de loggevallen in betrekking op en met de Kerkgeschiedenis plaatsen, hoe dat God, in en om de ware Gereformeerden ons land zegende, de vijanden er uit dreef, en dat niet door onzen arm, of magt geschied is, om daaruit de jeugd aan te sporen, om ook naar God te vragen en te zoeken, even als onze voorvaders deden, zoo als de Dichter DAVID zeide, Ps. 78, die ook wilde hebben dat den kinderen de daden Gods zonden verteld worden, met Zijn volk of Kerk gehouden, opdat ze op God hun hope stellen zouden. Dat nog wel het beste Vaderlandsche geschiedboek is, is dat van WESSEN, maar hoe wordt in dat werkje ook al niet zijdelings de Gereformeerde leer miskend, of ten minste verbloemd, om toch den Remonstrant niet tegen te spreken. Bij v. om er maar een stuk uit te noemen, ziet eens dat stuk over de twisten tusschen ANKRAUS en GOMARUS. Het kind vraagt aan den vader, waarover waren die geschillen vader, in de geschiedenis van ons Vaderland? Het antwoord is, Kind, die geschillen waren zoo diep dat gij ze niet kunt begrijpen. Indien men het kind niet meer zal leeren dan het begrijpt, dan zullen wij het niet veel leeren. Kan dat niet aan de kinderen gezegd worden, dat die stukken waren over de verkiezing en verwerping en dat GOMARUS en al de Gereformeerden daar gelijk in hadden, dat er eene verkiezing is ten eenwigen leven, van een bepaald getal personen, Rom. 8: 29 en 30. Rom. 9. Kon dat niet geleerd worden aan het kind dat ook de Gereformeerden in dat stuk regt zeggen, dat de mensch geen vijen wil ten goede heeft, en dat het niet is degenen die wil noch degenen die loopt, maar des ontfermenden Gods, en dat dus ANKRAUS met de Remonstranten dwaalden, omdat zij wilden dat de mensch eenen vijen wil ten goede had. Men ziet hier uit dat dan de Gereformeerde leer werd gehandhaafd, maar niets van dat alles. En echter moest het zijn. Doch meest hebben de onderwijzers de geschiedenis van ons Vaderland in hunne handen, waaruit ze dan aan de jeugd voorlezen of iets vertellen, en dat zijn dan, zoo als de knaap in 't begin zeide, van de nieuwste of laatste schrijvers, of laat ik mij zoo uitdrukken, partijzucht-

tige schrijvers, die de Remonstrantische sekte voorspreken, hunner daden goedkeuren en die der ware Gereformeerden in een valsch daglicht stellen. Bij v. N. G. VAN KAMPEN, die noemt OUDERMANNEELD een braaf man, die het veel beter voor had met het Vaderland dan Prins Maurits, die waardige Prins, die het er zoo op toeliede, om de ware Kerk van Gansrus te handhaven. OUDERMANNEELD was een Remonstrant, die voor had, langzamerhand, eerst onder schijn van braafheid en verdraagszaamheid, daarna met geweld, de Kerk der Gereformeerden uit te roeijen. Had de Prins dan geen recht om het recht der Kerk te handhaven, en zulk eenen gevaarlijken vijand van dezelve te straffen, als Voedssterheer van Sion? Evenwel, dit recht wordt hem betwist? Wie ziet hierin niet de Remonstranten voorgesproken? En zulke handelingen gebruiken de onderwijzers. Och anders, mogt gij toch inzien, welke gevaren er in zulk een onderwijs liggen. Gij ziet ook dat de knaap in 't bijzonder spreekt van zijne wijsheid boven de voorvaders, hetwelk het allergeestste ongeluk is, dat zij zich verbeelden, zoo veel te weten en zoo veel te verstaan, SocRATES, een Heiden, zeide nog, die meende iets te weten, nog niets wist. SALOMO zegt, dat een zot stent op zijn verstand. De onderwijzers geven daartoe aanleiding in het onderwijzen, als ook met de Vaderlandsche Geschiedenis, alle beuzelingen vertellen zij, als van Grafelijke regeringen, allerlei staatkundige oogmerken der Vorsten, en het komt er op uit, dat de jongen, van school komende, door zulk een onderrijs, meent veel te weten, en nog niets in den grond begrijpt, overal van meépraat en zich zelve niet verstaat. Mogten de onderwijzers hen meer bij gewigtige voorstellen bepalen, die betrekking hebben op Sion en hen aansporen tot navolging, als een middel in de hand des H. Geestes. De *Aardrijfskande* ligt ook in eenen verkeerden grondslag, die de knaap zeide, ook al te leeren en te begrijpen. Maar hoe nuttig zoude zulk een onderwijs niet zijn, wanneer ze de jeugd wezen, op de oneindige almacht, grootheid, goedheid en wijsheid, in het scheppen en voortbrengen van zoo veel gewassen, landen en volken, viervoetige en kruipende dieren, en dat elk land wederom zijne bijzondere vruchten geeft, enz. Wat zoude daaruit als een middel in de hand des H. Geestes, de lof des Scheppers, kunnen voortkomen. Ziet hierover DAVID, in 't beschouwen van die zaken, Ps. 16. Doch in plaats van dat, begint men hoogdravend met de kinderen te spreken, over de Polen, Keekringsen, cirkels enz. zonder dat het kind er iets van begrijpt. Men maakt op zoodanige wijze praters van zulke zaken, die nauwelijks de plaats van hunne woning kennen, laat staan de gesteldheid van hun eigen Vaderland.

En daarmee brengt men den tijd door, en vergeet het noodzakelijke dat er te leeren is, en dat door zulk ondoelmatig onderwijs. Ik bedoel het Godsdiensstig opleiden der kinderen, in zulke boekjes, waarin de leer der Gereformeerden geboekt staat, in plaats van dit, leert men zulke Remonstrantische boeken, in het vorige gemeld, en vergeet dus, dat de kinderen, volgens DAVIDS taal, een erfdeel van den Heere zijn, en dus ook voor Hem moeten worden opgeleid. In plaats van op het gelengen en oordeel der kinderen te werken, door te onderzoeken of ze verstaan hetgeen ze lezen, en de geschiedensissen des Bijbels in te scherpen, valt men de hoofden met een deel namen, van steden, rivieren, kusten, golven en baajnen, die hoogenamnd geene nuttigheid doen. De Heere Jezus zeide: onderzoek de Schriften, want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben, en die zijn 't die van Mij getuigen. Getuigen die Schriften van den Heere Jezus, hoe beklagenswaardig is het dan, dat men daar niet meer mede bezig is, tot leering der kinderen. Hoe dikwijls ziet men niet, dat kinderen, komende van school met een hoofd vol aardrijkskundige namen, nauwelijks in den Bijbel kunnen lezen en echter overal wat van willen weten. Zoo is het eveneens met de *taalkunde* gelegen, die ook geleerd wordt in de scholen, dat zeer nuttig konde zijn, als de onderwijzers de kinderen vooraf goed spellen leerden, en dan hunne gedachten op het papier in opstellen leerden uitdrukken, dringende aan op het zuiveren van de spelouten. Dan konde zulk opstellen maken van tweederlei nut zijn, men kon bij v. laten opstellen van JOZER, ABRAHAM enz. zoo leerden ze dan hunne gedachten uitdrukken, de Bijbelsche geschiedenis en schrijven te gelijk, en tevens is dat vernakelijk voor de kinderen. Men kon ze verder brieven leeren opstellen, van een godvruchtigen inhoud, aan ouders, broeders en zusters enz. dringende daarbij sterk aan op duidelijk en ordelijk schrift, zonder spelouten. Was er dan nog tijd voor de kinderen over, dan konde men hen ook taalkundige regels leeren. Doch belaaft hoe gaat het toe? Men begint met de kinderen werkwoorden te leeren verzoegen en naamwoorden te verbuigen, zonder dat ze zelfs een weinig goed en duidelijk kunnen spellen. Komen ze dan van school, dan staan ze verlegen, wanneer ze hunne gedachten op het papier moeten uitdrukken, of iets zullen verhalen of spreken uit 's Heeren getuigenis. O droeve blindheid! men wil het kind taalkunde leeren, en vergeet, dat het spellen en bevatten, van 't geen dat men leert moet voorafgaan! Met het *rekenen* gaat het op de meeste scholen in ons Vaderland ondoelmatig toe; want men handelt er mede, als of al de kinderen schoolmeesters zullen worden op sommige scholen, en

vergeet de betrekking van het kind, en leert het niet langs eenen korten weg, zooveel het noodzakelijk kennen moet in het dagelijksch leven. Daar moest men ten allen tijde voor zorgen, dat het kind zoo veel rekenen leerde, als liet in den dagelijkschen kring moet kennen, en het verstaanbaar maken, wanneer zij zich in alle voorkomende gevallen van dit leven, of van de deeling, afrekening, optelling of vermenigvuldiging te bedienen hadden. Op andere scholen van het lager onderwijs geschiedt het rekenen werktuigelijk, zonder dat het kind wordt afgevraagd, waarom werkt gij zoo, of welke is de reden van deze uwe handelingen? Men begrijpt daar het zoo toegaat, wordt alles vergeeten zoo ras de schooltijd van het kind eindigt. Verder sprak de knaap ook van die mooie liedjes, die hij leende zingen in de school. En wat voor liedjes zijn dat? De zoodanigen, daarmede niet den minsten zweem van een regt godsdienstig beginsel in aantref, en waarvan de meeste slechts aanleiding geven tot eene ongebondene ijdelheid der jeugd, of tot eene verheffing, boven hetgeen zij in den grond zijn, namelijk kinderen des satans van nature. Wie toch die buiten de andere de schoolgezangen van Onsusor thans, in de lagere scholen gebruikelijk, eengizins kent, en de waarheid hulde wil doen, zal dit niet gretig toestemmen? Doen wij hier nu nog bij, de onbegrijpelijke dwarsheden, die de kinderen, door hunne onderwijzers worden geleerd omtrent de kennis der natuur, als van het draaijen der aarde, daar Gods Woord zoo duidelijk spreekt, dat niet de aarde, maar de zon draait, beweegt, of op en onder gaat. Ps. 19 enz. Wie moet dan niet verbaasd zijn over zulk een onderwys! En wat moet er eenmaal niet worden, en is het nu niet alreede een verlijndheidendom, in het in ons weder zoo gezegend Vaderland. O, Onderwijzers! mag ik een woord van vermaning tot ulieden spreken? Och! bedenkt dan uwe gewigtvolle betrekking! Ja, mogt ik het ook tot mij zelve spreken. Gij zijt in een ambt geplaatst, om het opkomend geslacht te bereiden, als een middel en werktuig in 's Heeren hand, tot de vreeze van Zijnen grooten naam. Gij dient, volgens Salomo's taal, de jeugd toe te roepen: Gedenkt aan uwen Schepper in de dagen uwer Jongelingschap eer de kwade dagen komen en de jaren naderen, waarin gij zeggen zult, ik heb geen lust in dezelve. Gij moedte jeugd inscherpen, dat de vreeze des Heeren het beginsel der ware wijsheid is, volgens dienzelfden wijzen Koning. Gij dient de kinderen op Jezus te wijzen, als het eenige middel tot behoudens hunner zielen, want de Heiland zegt zelf, laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet, want derzulkens is het Koninkrijk der hemelen. En och! wat zal het eenmaal

voor mij en u te zeggen zijn, indien wij door de genade des Heeren, daar aan niet eenigzins beantwoord hebben, ik wil zeggen, indien dit onze poging, genegenheid, lust en strekking niet geweest is. Wat zullen die kinderen die ons toevertrouwd zijn, dan niet eenmaal tegen ons getuigen in den grooten dag des oordeels! O, dat wij verwaardigd mogen worden, om hier als schuldenaars tot den Heere Jezus te vlieden, om gewasschen en gereinigd te worden in Zijn bloed, en om kracht van Hem te begeeren, tot dat grootte werk. Niet alleen kracht maar ook wijsheid en verstand in deze betrekking, want Zijn naam is, Raad, Wonderlijk, sterke God, Vader der eeuwigheid, Vrede Vorst, Jes. 9:5. En o! wat zoude het toch niet eenmaal te zeggen zijn, met al die zonden van schandelijk misbruik in onze roeping, om kinderen voor de hel in plaats van voor den Hemel op te leiden, om mij zoo eens uit te drukken, en daarbij de ertschuld van Aham, Ps. 51:7, met zoovele andere dadelijke zonden, onbekeerd en onverzoend en onbevredigd, te vallen in de handen van den levenden God. Och! mogt de Heere, door den Heiligen Geest, verworven door Christus gerechtigheid, die voor mij en ulieden eens van kracht maken op onze harten. Dan mogten wij van onze zijde verwaardigd worden door Hem, om de middelen waar te nemen, naarszig Zijn Woord te onderzoeken en de kinderen naar den regel van dat Woord onderwijzen, wie weet, de Heere mogt zich nog ontfermen, en genade bewijzen, niet om met dat onderwijzen en dat onderzoeken Gods genade te verdienen (want alle gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed), maar omdat God het beveelt. Mocht de Heere mij en ulieden dan daartoe schenken wat wij noodig hebben! En och Onders! in de eerste plaats, gij die u Christelijk afscheiden van de Gereformeerden noemt, en u dien ellendigen naam nog verworven hebt ten koste van uw zaad, dat gij in uwe vrijheid nog hebt gelaten, en moest laten in de handen van Babel. O! mogt gij eens zien hoe schrikkelijk gij u hierin bezondigd hebt, en wat gij be loofd hebt bij den Heiligen Doop, om uwe kinderen in de waarheid, die naar de Godzaligheid is, te onderwijzen en te laten onderwijzen, en dat hebt gij beloofd voor God en de Gemeente. Maar hoe schrikkelijk indien gij ook hierin niet terug keert, uw kroost van de leere der leugenen onthoudt en verzoening zoekt over deze uwe zonden in Christus gerechtigheid, dan zult gij ook in den dag der dagen, door dit gedrag omtrent uw kroost, u van God gegeven, en waarover gij slechts rentmeester zijt, mede verwoordeeld worden. Och, gave het u de Heere, eens regt in te zien, wat zoudt gij dan niet in schaamte en ootmoed, met heiligdenis uwer zonden, aan de voeten van den Heere

Jezus nedervinken. En verder, o ouders! gij allen die den Heere kent, in meerdere of mindere mate, mogt het u eens regt van harte te doen zijn of worden, door de werking van den Heiligen Geest, om uwe kinderen voor den Heere op te brengen, dan zouwt gij uwe kinderen van zulk een onderwijs onthouden, dat in den grond Remonstrantsch is. En allen, gij die kinderen hebt, en de waarheid niet mogt weten, en u daarmede verontschuldigt, dat gij het niet kunt onderscheiden, het zal u niet verontschuldigen, gij hadt het kunnen weten, in den dag des oordeels zal de Heere het van uwe hand eischen! Och! mogt de Heere dit geschreeve als een middel in Zijne hand gebruiken, tot overtuiging van de waarheid, in en uitwendig, en tot opleiding der kinderen in de vreesse Zijns Naams, tot Zijne eer, om Jezus wili!